

Risâletü'n-Nushiyye'de İletişim Fiilleri

Communication Verbs in Risâletü'n-Nushiyye

Araş. Gör. Dr. Fatih DOĞRU¹

Öz

Yunus Emre tarafından mesnevi türünde yazılan Risâletü'n-Nushiyye, edebî değeri ve taşıdığı dil malzemesi yanında Anadolu sahasında manzum nasihatname geleneğinin öncüsü olması bakımından da önem arz etmektedir. Tasavvufi ve öğretici nitelikteki bu eserde fiil sınıflandırmalarında temel sınıflardan biri olarak yer verilen iletişim fiillerinin yer yer öne çıktığı görülmektedir. Birçok araştırmacı tarafından fiilleri; biçim bilgisel, söz dizimsel, anlamsal vd. özelliklerine göre sınıflandırma denemeleri yapılmıştır. Bu çalışmada fiillerin anlamsal özelliklerine göre sınıflandırma çalışmalarında yer verilen iletişim fiillerinin Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye adlı eserindeki kullanılışı ele alınacaktır. İletişim fiillerini, fiilleri anlamsal özelliklerine göre ayırdığı 57 sınıftan biri olarak değerlendiren Levin'in (1993) çalışması çalışmada esas kabul edilecektir. Levin, iletişim fiillerini kendi içinde mesaj aktarma fiilleri (*verbs of transfer of a message*), anlatma fiilleri (*tell*), konuşma tarzı fiilleri (*verbs of manner of speaking*), iletişim aracı fiilleri (*verbs of instrument of communication*), konuşma fiilleri (*talk verbs*), gevezelik fiilleri (*chitchat verbs*), söyleme fiilleri (*say verbs*), sızlanma fiilleri (*complain verbs*) ve tavsiye fiilleri (*advise verbs*) olmak üzere dokuza ayırmıştır. Bu çalışmada Levin'in tasnifine ek olarak memnuniyet fiilleri de ele alınmıştır. Risâletü'n-Nushiyye'de bu on altı fiil sınıfının kullanımları tespit edilmiş; bunların, Risâletü'n-Nushiyye'nin "Giriş Bölümü", "1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük ve Ruh (Gönül Zenginliği))", "2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük", "3. Bölüm - Öfke ve Sabır", "4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik", "5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk" bölümlerindeki dağılımları gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Risâletü'n-Nushiyye, fiiller, iletişim fiilleri

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Risâletü'n-Nushiyye was written by Yunus Emre in masnavi genre. Besides its literary value and the language material it contains, it is also important in terms of being one of the first advice books in the Anatolian field. In this suffistic and didactic work, it is seen that communication verbs, which are included as one of the basic classes in verb classifications, come to the fore in some parts. Verb classification attempts have been made by many researchers according to the morphological, syntactic and semantic properties of verbs. In this study, the use of communication verbs included in the classification studies according to the semantic features of verbs in Yunus Emre's Risâletü'n-Nushiyye will be discussed. The study will be based on Levin's work, which includes the communication verbs among 57 classes in which he separates the verbs according to their semantic features. In Levin's study, communication verbs is divided into nine groups as *verbs of transfer of a message*, *tell*, *verbs of manner of speaking*, *verbs of instrument of communication*, *talk verbs*, *chitchat verbs*, *say verbs*, *complain verbs* and *advise verbs*. In the study, *verbs of praise* were also added to these groups. The usage of these ten communication verb groups in Risâletü'n-Nushiyye will be determined. Their dispersion in 6 chapters of Risâletü'n-Nushiyye will be shown.

Keywords: Yunus Emre, Risâletü'n-Nushiyye, verbs, communication verbs

Paper Type: Research

¹ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fdogru@ogu.edu.tr

Atf için (to cite): Doğru, F. (2021). Risâletü'n-Nushiyye'de iletişim fiilleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(Yunus Emre ve Türkçe Özel Sayısı), 138-154.

Giriş

Fiil sınıflandırma denemeleri dil araştırmalarında en eski zamanlardan beri ilgi görmüştür. Fiiller, farklı özelliklerine göre çok sayıda sınıflandırmaya tabi tutulmuştur². Özellikle fiillerin söz dizimsel ve anlam bilimsel özellikleri arasındaki ilişkiyi dikkate alarak yapılan sınıflandırma çalışmalarının yaygın olduğu görülmektedir (bk. Gruber, 1965; Pinker, 1989; Jackendoff, 1990; Dixon, 1991; Levin, 1993; Dang ve diğ., 1998; Korhonen ve Briscoe, 2004; Tamm, 2012, Dux, 2020 vd.). Bir dilin ya da daha özel olarak bir metnin söz varlığıyla ilgili yapılan çalışmalarda söz konusu sınıflandırmalara sıklıkla başvurulduğu görülmektedir.

Fiil sınıflandırmalarında anlam bilimsel ölçütlerin dikkate alındığı, fiilleri kısmen daha ayrıntılı ya da yüzeysel öbeklere ayıran çalışmalar bulunmaktadır. Biber ve diğ. (1999, s. 360) birçok fiilin çok anlamlı bir yapıya sahip olmasından kaynaklanan zorlukların da varlığına dikkat çekerek fiilleri anlamsal alanlarına göre; *hareket fiilleri* (activity verbs), *iletişim fiilleri* (communication verbs), *mental fiiller* (mental verbs), *nedensel fiiller* (causative verbs), *basit oluş fiilleri* (verbs of simple occurrence), *varoluş veya ilişki fiilleri* (verbs of existence or relationship) ve *görünüş fiilleri* (aspectual verbs) olmak üzere yedi temel öbeğe ayırmıştır. Levin (1993) ise daha ayrıntılı bir sınıflandırma yaparak fiilleri 57 farklı öbeğe ayırır ve bunları da kendi içerisinde sahip olduğu anlamlara göre tasnif eder. Levin'in bu çalışması kendisinden sonra gelen çok sayıda araştırmacı tarafından kullanılmış ve araştırmalara dayanak oluşturmuştur (Dang ve diğ., 1998; Baker ve Ruppenhofer, 2002; Kipper ve diğ., 2007 vd.).

Bu çalışmada da Levin'in (1993) fiil sınıflandırması esas alınarak 57 fiil sınıfından biri olan "iletişim fiilleri" üzerinde durulacaktır. Çalışmanın amacı, Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye adlı eserinde hangi iletişim fiillerini kullandığını belirlemek ve eserde yer alan iletişim fiillerinin eserin bölümlerine göre dağılımını ortaya koymaktır. Çalışmanın araştırma soruları şöyledir:

1. Yunus Emre, bir öğüt kitabı olması dolayısıyla iletişimin ön planda olduğu Risâletü'n-Nushiyye adlı eserinde hangi iletişim fiillerini kullanmıştır?
2. Eserde yer alan iletişim fiillerinin kendi içinde oluşturdukları alt türler nelerdir?
3. Eserin bölümlerine göre iletişim fiillerinin dağılımları nasıldır? Konuya göre kullanılan iletişim fiilleri değişkenlik göstermekte midir? Hangi bölümde hangi tür iletişim fiili daha fazla ya da daha az kullanılmıştır?

Çalışmada bu soruların yanıtı aranacak, ulaşılan sonuçlar tablolar yardımıyla gösterilmeye çalışılacaktır.

1. İletişim Fiilleri

İletişim fiilleri, iletişim etkinlikleri ve düşüncelerin aktarımını içeren bir alt fiil sınıfı olarak değerlendirilmektedir. Biber ve diğ. (1999, s. 362; 2002, s. 107) özellikle konuşma ve yazmayı tanımlayan edim fiillerinin bu sınıfa gireceğini belirtir ve karşılıklı konuşma, kurgu metinler, haber metinleri ve akademik metinlerde kullanılan en yaygın on iki İngilizce iletişim fiili olarak *sor-* (ask), *ara-* (call), *iddia et-* (claim), *tanımla-* (describe), *teklif et-* (offer), *söyle-* (say), *konuş-* (speak), *öner-* (suggest), *(karşılıklı) konuş-* (talk), *anlat-* (tell), *teşekkür et-* (thank), ve *yaz-* (write) fiillerini gösterir³.

² Hacıeminoğlu (2016: 16-17) fiilleri yapılarına göre, muhtevalarına göre, durumlarına göre, kullanılışlarına göre, fâil ile ilgilerine göre, nesne ile ilgilerine göre, mahiyetlerine göre olmak üzere 7 sınıfa ayırır. Barutçu Özönder (2011, s. 168-176) fiilleri, leksik-semantik açıdan, yapıları bakımından ve gramatik açıdan olmak üzere üç farklı biçimde ele alır. Biçim bilimsel, söz dizimsel ve anlam bilimsel ölçütlere göre yapılan bazı fiil sınıflandırma denemeleri için bk. Erdem (2016); Yıldız (2017); Doğan (2017); Doğan (2018).

³ Önceki çalışmasında Biber ve diğ. (1999, s. 362), bu fiillerden başka *duyur-* (announce), *tartış-* (discuss), *açıkla-* (explain), *bağır-* (shout) ve *belirt-* (state) fiillerini de yaygın örnekler arasında göstermiştir.

Pinker (1989, s. 112) bu sınıfı, iletiyi ve dinleyiciyi bildiren birer nesnenin ve aracı olarak konuşmacının yer aldığı (Örn. *Ali hikayeyi Ayşe'ye anlattı / yazdı / okudu / telsizle anlattı*), yani X, Y'nin Z'yi bilmesine (algılamasına, kavramasına, farkında olmasına) neden olduğu dolayısıyla çift nesne yapısına imkan veren *edimsel iletişim fiilleri* olarak tanımlar ve “*anlat-* (tell), *göster-* (show), *sor-* (ask), *öğret-* (teach), *soru sor-* (pose), *yaz-* (write), (*kafadan uydur-* (spin), *oku-* (read), *alıntı yap-* (quote), *bahset-* (cite)” örneklerini verir. Tematik İlişkiler Varsayımı’na (Thematic Relations Hypothesis) göre iletişim fiilleri, düşüncelerin iletişimini içeren bir sahiplik alt alanı içerir ve *anlat-*, *sor-*, *yaz-* vb. fiiller bir dinleyici üzerinde amaçlanan etkiye göre değişen farklı edimsel güce sahip iletileri belirtmelerinden dolayı farklılık gösterir. Söz gelimi bir dinleyicinin iletiyi bilmesi gerekiyorsa *anlat-*, öğrenmesi gerekiyorsa *öğret-*, cevaplaması gerekiyorsa *sor-*, okuması gerekiyorsa *yaz-*, görmesi gerekiyorsa *göster-* ya da duyup kavraması gerekiyorsa *oku-* fiilleri gereklidir (Pinker, 1989, s. 214). Goldberg (1995, s. 127) ise Pinker tarafından sıralanan fiillerin birçoğunun yanlış sınıflandırılmış olduğunu, *iletilen mesaj fiilleri* (*verbs of communicated message*) olarak adlandırdığı bu fiil sınıfının anlamsal olarak özünde iletişim eylemleri içerdiğinin anlaşılması gerektiğini belirtir. Ona göre Pinker’in vermiş olduğu *sor-* (pose) ve (*kafadan uydur-* (spin) örnekleri bu sınıfa girmez.

Ärnazarov (1982), *sözleşik fiilleri* (söyleyiş fiilleri) biçiminde ifade ettiği iletişim fiillerini önce *genel anlamlı söyleyiş fiilleri* ve *farklı anlamlı söyleyiş fiilleri* olarak ikiye ayırmış; farklı anlamlı söyleyiş fiillerini de *söyleme sürecinin içeriğini anlatan fiiller* ve *söyleme sürecinin tarzını anlatan fiiller* olmak üzere ayrıca iki öbekte ele almıştır. Birinci öbek, yani söyleme sürecinin içeriğini anlatan fiiller ise *duygu katkısı olmayan fiiller*, *olumlu duygu katkısı olan fiiller* ve *olumsuz duygu katkısı olan fiiller* alt başlıkları altında üç öbeğe bölünmüşlerdir. (Aktaran, Erdem, 2007, s. 95-97; Soydan ve Saz, 2019, s. 860).

Bu çalışmada esas kabul edilen Levin’in (1993, s. 202-211) sınıflandırmasında *iletişim fiilleri* (*verbs of communication*) 9 ayrı alt başlık altında ele alınmıştır:

1. Mesaj Aktarma Fiilleri (*Verbs of Transfer of a Message*)

İletinin doğasına ve iletilme şekline göre farklılık gösteren bu fiiller Gropen ve diğ. (1989) tarafından “(‘edimsel güç’ gibi bir şey tarafından ayırt edilen) iletilen mesaj türü fiilleri” [*verbs of type of communicated message (differentiated by something like 'illocutionary force')*.] olarak adlandırılır (aktaran Levin, 1993, s. 203).

Örneğin: *sor-* (ask), *bahset-* (cite), *göster-* (demonstrate), *dikte et-* (dictate), *açıkla-* (explain), *izah et-* (explicate), *naklet-* (narrate), *oku-* (read), *göster-* (show), *öğret-* (teach), *anlat-* (tell), *yaz-* (write) vd.

2. Anlatma Fiilleri (*Tell*)

Mesaj aktarma fiilleri arasında yer verilmiş olsa da *anlat-* fiili Levin tarafından ayrıca ele alınmış ve iletişim fiilleri içerisindeki yerine vurgu yapılmıştır.

Örnek: (sadece) *anlat-* [tell (only)].

3. Konuşma Tarzı Fiilleri (*Verbs of Manner of Speaking*)

Bu sınıftaki fiiller sesin ifade ediliş biçimiyle birbirlerinden ayrılmaktadırlar. “Hayvan sesi fiilleri”, “ses yayma fiilleri” vb. sınıflara da yer yer dâhil edilebilen bu sınıftaki fiiller, temelde sözsüz ifade fiilleri olduklarından “sözsüz ifade fiilleri” sınıfında da listelenmişlerdir. Bu fiillerin hem iletişimsel hem de iletişimsel olmayan kullanımlarının olabileceğini belirten Levin, söz dizimsel açıdan bu fiil sınıfındaki karmaşıklığa da ayrıca vurgu yapar (Levin, 1993, s. 205-206).

Örneğin: *boşboğazlık et-* (babble), *bağır-* (bark), *kıkırda-* (cackle), *ağır konuş-* (drawl), *mırılda-* (murmur), *inle-* (moan), *çığlık at-* (scream), *şarkı söyle-* (sing), *yaygara kopar-* (squall), *kekele-* (stutter), *fısılda-* (whisper), *haykır-* (whoop) vd.

4. İletişim Aracı Fiilleri (*Verbs of Instrument of Communication*)

Bu fiiller mutlaka bir iletişim aracı ile ilişkilendirilmişlerdir. Her zaman söz konusu iletişim araçlarının ses kullanması gerekmez (Levin, 1993, s. 207). Bu sınıfta yer alan fiillerin çoğunlukla tarihi dönemlerde kullanılan fiiller olmadıkları görülmektedir. Tarihi metinlerde ancak dönemin şartlarına uygun iletişim araçları ile birlikte kullanılan az sayıdaki fiil bu sınıfta değerlendirilebilir.

Örneğin: *telgraf çek-* (cable), *e-posta at-* (e-mail), *faks çek-* (fax), *telefon et-* (phone), *radyodan yayınla-* (radio), *naklen yayın yap-* (relay), *sinyal ver-* (signal), *televizyondan yayınla-* (teletext), *telgrafla gönder-* (telegraph), *telefon aç-* (telephone), *tel çek-* (wire), *telsizle haberleş-* (wireless) vd.

5. Konuşma Fiilleri (*Talk Verbs*)

Kapsamlı bir biçimde ele alındıklarında kendi aralarında da farklar görülebileceği hâlde *konus-* (speak) ve (*karşılıklı*) *konus-* (talk) fiillerini tek bir sınıfta değerlendiren Levin temel olarak anlamları “konuşmak” olduğundan dolayı böyle bir yola gittiğini belirtir ve bu fiillerin bir araç ya da tarz belirleme içermediğine vurgu yapar (Levin, 1993, s. 208).

Örneğin: *konus-* (speak), (*karşılıklı*) *konus-* (talk)

6. Gevezelik Fiilleri (*Chitchat Verbs*)

İki ya da daha fazla katılımcıdan oluşan sözlü etkileşimleri anlatan iletişim fiillerini içeren fiil sınıfıdır (Levin, 1993, s. 209).

Örneğin: *tartış-* (argue), *sohbet et-* (chat), *çene çal-* (chatter), *gevezelik et-* (chitchat), *müzakere et-* (confer), *söyleş-* (converse), *çok konuş-* (gab), *dedikodu yap-* (gossip), *münakaşa et-* (rap), *boş konuş-* (schmooze), *çenesi düş-* (yak).

7. Söyleme Fiilleri (*Say Verbs*)

Bu sınıfta yer alan fiiller, Gropen ve diğerleri tarafından “önermesel tutum fiilleri ve önermesel iletişim fiilleri” (*verbs of communication of propositions and propositional attitudes*) olarak tanımlanmakta olup üzerinde daha dikkatli ve kapsamlı bir çalışmanın yapılması gerekliliği vurgulanmıştır (aktaran Levin, 1993, s. 210).

Örneğin: *duyur-* (announce), *telaffuz et-* (articulate), *ağızdan kaçır-* (blurt), *iddia et-* (claim), *itiraf et-* (confess), *sır ver-* (confide), *beyan et-* (declare), *bahset-* (mention), *söz et-* (note), *teklif et-* (propose), *belirt-* (remark), *ezberden söyle-* (repeat), *rapor et-* (report), *söyle-* (say), *ifade et-* (state), *tavsiye et-* (suggest) vd.

8. Sızlanma Fiilleri (*Complain Verbs*)

Konuşmacının söylenenlere karşı tutumunu veya duygularını ifade eden fiillerin meydana getirdiği fiil sınıfıdır (Levin, 1993, s. 211).

Örneğin: *övün-* (boast), *böbürlen-* (brag), *şikayet et-* (complain), *sızlan-* (crab), *yakın-* (gripe), *söylen-* (grouch), *dırdır et-* (grouse), *homurdan-* (grumble), *(sürekli) şikayet et-* (kvetch), *itiraz et-* (object).

9. Tavsiye Fiilleri (*Advise Verbs*)

Tavsiye fiilleri olarak adlandırılan fiiller tavsiye / öğüt veya uyarı vermekle ilgilidir (Levin, 1993, s. 212). Risâletü'n-Nushiyye'nin bir öğüt kitabı olması, insanlara tavsiyeler ve uyarılar vermek amacıyla yazılması iletişim fiilleri içerisinde bu sınıfta yer alan fiillere ayrı bir önem katmaktadır.

Örneğin: *nasihat et-* (admonish), *öğütle-* (advise), *ikaz et-* (alert), *uyar-/tembihle-* (caution), *nasihat ver-* (counsel), *talimat ver-* (instruct), *uyar-* (warn).

Bu çalışmada Levin'in bu sınıflandırmasına ayrıca "memnuniyet fiilleri" sınıfı da eklenmiş ve Levin'in *yargı fiilleri* (judgement verbs) sınıfında yer verdiği iletişim anlam alanına giren bazı fiiller bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Fiiller anlamsal olarak sınıflandırılırken iletişim fiillerinin araştırmacılar tarafından farklı terimler kullanılarak adlandırıldıkları ve kimi zaman da ayrı bir öbek içerisine dâhil edildikleri de görülmektedir. Pinker (1989, s. 119) 13 alt sınıfa ayırdığı *biçim bilgisel kısıtlamaya duyarlı, verileştirilebilir alt fiil sınıfları* içerisinde *iletişim/edimsel fiilleri* (communication/illocutionary) ve *iletişim aracı fiillerini* (instrument of communication) ayrı ayrı ele almıştır. Goldberg (1995, s. 125-126) de *sınırlayıcı fiil sınıfları* başlığı altında Pinker'e atıfta bulunarak *iletelen mesaj fiilleri* (verbs of communicated message) ve *iletişim aracı fiilleri* (verbs of instrument of communication) sınıflarına yer vermiştir. Barutçu Özönder (2011, s. 168-169) fiillerin leksik-semantik açıdan, tematik olarak ele alınabileceğini gösterirken Tatar Türkçesinin dil bilgisi çalışmalarından hareketle Tatar Türkçesindeki fiillerin 11 alt sınıfa ayrıldığını belirtmiş ve iletişim fiillerini *konuşma fiilleri* başlığında göstermiştir. Ärnazarov (2004, s. 193-194) da Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki ortak fiillerin oluşturduğu leksik-semantik fiilleri anlam bakımından 7 alt sınıfa ayırmış ve iletişim fiillerine bu sınıflar içerisinde *nutuk fiilleri* olarak yer verirken bazı iletişim fiillerini de *sesleniş fiilleri* içerisinde göstermiştir.

Batı alanyazımında iletişim fiilleri özelinde bu fiillerin söz dizimsel ve anlam bilimsel özellikleri arasındaki ilişkiden hareketle yapılan çalışmalar da dikkat çekmektedir (Urban ve Ruppenhofer, 2001; Boas, 2010; Viberg, 2016; Viberg, 2017a; Viberg, 2017b vd.). Ayrıca iletişim fiillerinin ana dil konuşurlarıyla yabancı dil konuşurları arasındaki kullanım farkları derlem tabanlı olarak Partridge (2011) tarafından araştırılmıştır. Türkçe alanyazında da konuyla ilgili, Erdem (2007), Özavşar (2015), Bozdağ ve Badem (2017) ve Soydan ve Saz'ın (2019) çalışmaları öne çıkmaktadır. Erdem (2007) ile Soydan ve Saz (2019) Ärnazarov'un (1982) sınıflandırmasını esas alan araştırmalar yapmış; Özavşar (2015) iletişim fiilleri içerisinden yalnızca *eyit-*, *di-*, *söyle-* ve *buyur-* fiillerini ele almıştır. Bozdağ ve Badem (2017) ise iletişim fiillerinin yabancı dil öğrenimindeki durumunu derlem tabanlı olarak araştırmışlardır. Ayrıca Şirin'in (2020, s. 513-519) de konularına göre fiilleri sınıflandırdığı ve iletişim fiillerine *etkileşim/iletişim* sınıfında yer verdiği, bunları da kendi içinde oluş fiilleri ve kılış fiilleri olarak ikiye ayırdığı görülmektedir.

2. Risâletü'n-Nushiyye

Risâletü'n-Nushiyye, Yunus Emre'nin mesnevi nazım biçiminde yazmış olduğu tasavvufi ve öğretici bir içeriğe sahip nasihatname türünde bir eserdir. Eserin 556. beyitinden anlaşıldığı üzere Risâletü'n-Nushiyye 1307 (H. 707) tarihinde kaleme alınmıştır (Boz, 2012, s. 4). Hemen hemen bütün Yunus Emre Divânı yazmalarında bulunan eserin bilinen ve en eski nüshaları arasında Fatih Nüshası (Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, 3889), Karaman Nüshası, Yahya Efendi Nüshası (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, 3480), Nuruosmaniye Nüshası (4904) ve Bursa Nüshası (Bursa İl Halk Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, 882) sayılabilir (Tatçı, 2008, s. 25-27). Eser, Giriş Bölümü ile birlikte asıl konunun işlendiği beş ana bölümden meydana gelmektedir.

Giriş Bölümü

1. beyit ile 13. beyit arasında bulunun beyitler ile XXIX satırlık mensur metinden oluşan Giriş Bölümü'nde 1-13. beyitler arasında Hz. Adem'in Allah tarafından yaratılışı anlatılmakta, devam eden XXIX satırlık mensur metinde ise akıl, iman, cennet, ceennem ve anasır-ı erbaa (âlemin yaratılışında esas teşkil eden dört unsur) konularından bahsedilmektedir (Boz, 2012, s. 6-11).

1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük) ve Ruh (Gönül Zenginliği)

14. beyit ile 82. beyit arasındaki beyitlerden oluşan bu bölümde insana havale edilen rahmani ve şeytani iki sultan olarak tasvir edilen ve insanın bunlardan hangisine bağlıysa onun hükmüne girdiği kabul edilen *ruh* ve *nefis* anlatılmakta; bunların arasındaki mücadeleden bahsedilerek insanın şeytani olan nefisten sakınması, uzaklaşması tavsiye edilmektedir (Tatcı, 2008, s. 10-12).

2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük

83. beyit ile 180. beyit arasında yer alan beyitlerden oluşan bu bölümde *kibir* (kendini beğenme) ile *tevazu* (alçak gönüllülük) kavramları arasında bir karşılaştırma vardır. Kibir, kötü ve tehlikeli bir huy olarak gösterilirken kibir için *dağ* sembolü kullanılmış; tevazu ise övülmüş ve *yer* sembolü kullanılarak ifade edilmiştir. İnsanın ancak kendini beğenmeyi bırakarak tevazuya ulaşabileceğinin anlatıldığı bu bölüm, mücadele sonunda kaçan *kendini beğenmenin alçak gönüllülük* tarafından mağlup edilmesiyle son bulur (Tatcı, 2008, s. 12-14; Boz, 2012, s. 14-16).

3. Bölüm - Öfke ve Sabır

181. beyit ile 302. beyit arasındaki beyitlerden oluşan bu bölümde *buşu* sözcüğüyle ifade edilen öfkenin zararları ele alınmaktadır. İnsanın öfkeden kurtulması tavsiye edilmekte ve bunun için de sabrın gerekliliği vurgulanmaktadır. Akıl, öfkeden kurtulmak için sabır ve doğruluğun bulunması gerektiğini söyler ve bunun sonucunda ortaya çıkan sabır, öfkeyi yok eder (Tatcı, 2008, s. 16; Boz, 2012, s. 17).

4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik

303. beyit ile 438. beyit arasındaki beyitlerden oluşan bu bölümde *hased* sözcüğüyle ifade edilen kıskançlık ve *buhl* sözcüğüyle ifade edilen cimrilik yol açtıkları zararlar ele alınmakta ve bu kötü hasletlerden Allah'ın yardımıyla cömertlik sayesinde kurtulunabileceği vurgulanmaktadır (Tatcı, 2008, s. 18; Boz, 2012, s. 22).

5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk

439. beyit ile 562. beyit arasında yer alan beyitlerden oluşan bu bölümde şair, *gaybet* (dedikodu) ve *bühitan* (yalan) konuları üzerinde durur. Dedikodu ve iftiranın son derece kötü huylar olduğu, insan ve toplum yapısını bozduğu, insanları kendisinden, Allah'tan, ve gerçeklerden uzaklaştırdığı, insanlar tarafından sıradanlaştırılmalarının kötü olacağı belirtilmektedir. Her bölümün sonunda olduğu gibi bu bölümün sonunda da akıl ortaya çıkar. Akıl, doğruluğa dedikodu evini yıktırması sonucu insan nefsin ve şeytanın kötülüklerinden kurtulup huzura erebilir (Tatcı, 2008, s. 19-22; Boz, 2012, s. 23-28).

3. Yöntem

İletişim fiilleri yazılı ve sözlü metinlerin çok büyük bir bölümünü oluşturan bir fiil sınıfıdır. Biber ve diğ. (1999, s. 365) bir milyon sözcükte en az elli kez geçen yaygın fiiller içerisinde yedi anlamsal alan belirlemiş ve bunların içerisinde iletişim fiilleri 36 sözcüksel birim ve %13 kullanımla en çok kullanılan fiiller arasında yer almıştır. Bu yaygın kullanıma rağmen az sayıda iletişim fiilinin kullanım bakımından diğerlerine oranla çok daha fazla yaygınlık kazandığı görülmektedir. Söz gelimi Viberg (2017a, s. 37) 1 milyon sözcükten oluşan İsveç Stockholm Umeå Derlemi'nde 400 iletişim fiilinin yer aldığını ancak bunların içinde en sık kullanılan 10 tanesinin toplam iletişim fiili kullanımının %50'sine yakını oluşturduğunu belirtir. Az sayıda iletişim fiilinin çok yaygın kullanılmasının yanında bazı iletişim fiillerinin de metin türüne göre yaygınlık kazandığı, metin türünün kullanılan iletişim fiilini ve bunların sayısını etkilediği görülmektedir. Biber ve diğ. (1999, s. 366) derlem tabanlı olarak karşılıklı konuşma, kurgu metinler, haber metinleri ve akademik metinlerde kullanılan iletişim fiillerinin oranlarını ve türlere göre yaygınlıklarını göstermişlerdir. Buna göre iletişim fiilleri söz edilen

türler içerisinde en çok kurgu metinlerde, en az akademik metinlerde görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle bu çalışmada, kurgu metin niteliğindeki Risâletü'n-Nushiyye'de kullanılan iletişim fiillerini tespit etmek ve bunların konulara göre dağılımlarını ortaya koymak hedeflenmektedir.

Çalışmanın ilk basamağında Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye adlı eserinin söz varlığı taranmıştır. Tarama sonucunda fiil sınıflandırmalarında "iletişim fiili" olarak değerlendirilen fiiller çıkarılmış ve bunlar da Levin'in (1993) sınıflandırmasına göre kendi içinde öbeklere ayrılmıştır. Fiillerin anlamlarının belirlenmesinde Boz (2012) tarafından hazırlanan Risâletü'n-Nushiyye'nin Bağlamsal Sözlük ve Dizin bölümünden yararlanılmıştır. Giriş Bölümü ve farklı konuları anlatan beş ana bölümden oluşan Risâletü'n-Nushiyye'nin her bir bölümü, iletişim fiillerinin kullanımı bakımından ayrıca değerlendirilmiş; bölümler kendi içinde karşılaştırılarak iletişim fiillerinin bir eser içerisinde konuya göre kullanımında farklar bulunup bulunmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular tablolar yardımıyla gösterilmiş ve karşılaştırılmıştır. Sınıflandırma yapılırken çok anlamlılığa da dikkat edilmiş; tablolarda çok anlamlı fiillerin anlam numaraları üst simge biçimindeki rakamlarla gösterilmiştir.

Çalışmada yalnızca fiil görevindeki sözcükler değerlendirme kapsamına alınmış, fiilden türemiş isimler ve fiil dışındaki sözcük türleri kapsam dışında tutulmuştur. Yardımcı fiillerle birlikte kullanılan sözcükler ise kapsama dahil edilmiştir. Birleşik fiil yapısındaki iletişim fiilleri (*gaybet söyle-*, *haber vir-* vb.) ayrı bir iletişim fiili olarak sayılmıştır.

Çalışma, Levin'in (1993) sınıflandırmasına göre yapılırsa da Levin'in verdiği örneklerde yer almayan ancak eserde geçen iletişim fiilleri de fiilin anlamsal özelliğine göre çalışmaya dâhil edilmiş, gerektiğinde Levin'in vermiş olduğu alt türlere ilaveten yeni bir alt tür eklenmiş ve Levin'in çalışmasına bu anlamda katkı sunulmuştur.

4. Bulgular ve Tartışma

Risâletü'n-Nushiyye adlı eser üzerinde yapılan inceleme sonucunda eserde tek sözcükten oluşan 31, birleşik fiil yapısında 27 olmak üzere toplam 58 farklı iletişim fiili tespit edilmiş ve bu fiillerin metinde toplamda 155 kez kullanıldığı görülmüştür. Tablo 1'de Risâletü'n-Nushiyye'de kullanılan iletişim fiillerinin yapılarına göre sayıları gösterilmektedir.

Tablo 1. Risâletü'n-Nushiyye'de yapısına göre iletişim fiillerinin sayıları

Fiil yapısı	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
Tek sözcüklü fiiller	31	126
Birleşik fiiller	27	30
Toplam	58	155

Toplam 5866 sözcükten meydana gelen Risâletü'n-Nushiyye'de 58 farklı iletişim fiili toplamda 155 kez kullanılmıştır. Eserin %2.64'ünü iletişim fiilleri oluşturmaktadır. Birleşik sözcüklerle birlikte eserde yer alan 1631 farklı sözcükbirim içinde 58 farklı iletişim fiili ise eserin söz varlığının %3.56'sını meydana getirir. Eserde 530 farklı fiil 1433 kez kullanılmıştır. Bu 530 farklı fiilden %10.94'ünün iletişim fiili, 1433 fiil kullanımından %10.82'sinin ise iletişim fiili kullanımı olduğu görülmüştür. Bu oranların Biber ve diğ. (1999, s. 365) tespit ettiği %13 iletişim fiili kullanım oranına yakın olduğu söylenebilir.

İletişim fiillerinin eserin konularına göre dağılımına bakıldığında 5. Bölüm'ün (Dedikodu-İftira ve Doğruluk) öne çıktığı görülmektedir. Toplam 1265 sözcüğün kullanıldığı 5. Bölüm'de 47 iletişim fiili kullanılmış ve bu bölümün %3.72'sini iletişim fiilleri oluşturmuştur. Diğer bölümlerle karşılaştırıldığında (bk. Tablo 2) 5. Bölüm'de çok daha fazla iletişim fiilinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kullanım oranının ortaya çıkmasında 5. Bölüm'ün konusunun "dedikodu" olması etkili olmuştur denilebilir. Giriş Bölümü'nde bulunan toplam 335 sözcükten 11'i, 1. Bölüm'deki 667 sözcükten 15'i, 2. Bölüm'deki 972 sözcükten 20'si, 3. Bölüm'deki 1242 sözcükten 30'u, 4. Bölüm'deki 1385 sözcükten 32'si, 5. Bölüm'deki 1265 sözcükten 47'si

iletişim fiilidir. Tablo 2'de Risâletü'n-Nushiyye'de kullanılan iletişim fiillerinin konulara göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 2. Risâletü'n-Nushiyye'de kullanılan iletişim fiillerinin konulara göre dağılımı

Bölüm	Toplam Sözcük Sayısı	Toplam İletişim Fiili Kullanım Sayısı	İletişim Fiillerinin Toplam Sözcük Sayısına Oranı
Giriş Bölümü	335	11	%3.28
1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük) ve Ruh (Gönül Zenginliği)	667	15	%2.25
2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük	972	20	%2.06
3. Bölüm - Öfke ve Sabır	1242	30	%2.42
4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik	1385	32	%2.31
5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk	1265	47	%3.72
Toplam	5866	155	%2.64

Eserde tespit edilen iletişim fiilleri kendi içinde Levin'in (1993) sınıflandırmasına göre anlamları göz önünde bulundurularak alt sınıflara ayrılmıştır. Her bir alt sınıf özelinde, bu sınıflarda yer alan iletişim fiillerinin eserin bölümlerine göre dağılımları ayrı ayrı gösterilmiştir.

4.1. Mesaj Aktarma Fiilleri (*Verbs of Transfer of a Message*)

Risâletü'n-Nushiyye'de 15 farklı mesaj aktarma fiilinin 25 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 3'te bu fiillerin hangileri olduğu ve bölümlere göre dağılımları gösterilmektedir. Bütün bölümlerde mesaj aktarma fiillerinin yer aldığı görülmekte olup en fazla mesaj aktarma fiiline 5. Bölüm'de (Dedikodu-İftira ve Doğruluk) rastlanmaktadır.

(1) a. *nidivirür saña elün yuduğun*
seni unutturur mı okuduğun (224)

b. *niçe devrân kim anda rıhlı urduñ*
okuyup Óaşr u âyet yolda turduñ (246)

(1a)'da *oku-* fiili “kitap vb.den bilgi öğrenmek” anlamında, (1b)'de ise aynı fiil “seslendirmek” anlamında kullanılmıştır. Örneklerde görüldüğü gibi çok anlamlı fiillerin hangi anlamı eserin ilgili bölümünde iletişim fiili olarak kullanılmışsa, tabloda o anlam numarası⁴ üst simge olarak gösterilmiştir.

Tablo 3. Risâletü'n-Nushiyye'de bölümlere göre mesaj aktarma fiilleri

Bölüm	İletişim Fiili ve Beyit No	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
Giriş Bölümü	<i>ad eyle-</i> (3), <i>ileT-</i> (III, III, IV), <i>bildür-</i> (ÖVIII)	3	5
1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük) ve Ruh (Gönül Zenginliği)	<i>haber vir-</i> (18), <i>şor-</i> (42), <i>şuóâl it-</i> (49), <i>şerh iT-</i> (14)	4	4
2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük	<i>degir-</i> (86), <i>di-</i> ³ (89), <i>haber ver-</i> (83), <i>ileT-</i> ¹ (171)	4	4
3. Bölüm - Öfke ve Sabır	<i>degür-</i> (256), <i>haber vir-</i> (234), <i>oku-</i> ^{1,2} (224, 246), <i>şuóâl it-</i> (202)	4	5
4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik	<i>bildür-</i> (326)	1	1
5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk	<i>bildür-</i> (462, 506), <i>çağ-</i> (510), <i>hîşâbuñı al-</i> (529), <i>şataş-</i> ³ (525), <i>şor-</i> (562)	5	6
Toplam		15 ⁵	25

⁴ Anlam numaraları Boz'un (2012) hazırladığı Risâletü'n-Nushiyye'nin Bağlamsal Sözlük ve Dizin bölümündeki sırasıyla verilmiştir.

⁵ Sütündeki sayıların toplamı her ne kadar 15 olsa da her bölümde tekrar eden iletişim fiilleri (söz gelimi *ileT-* fiili hem Giriş Bölümü'nde hem 2. Bölüm'de; *bildür-* fiili hem Giriş Bölümü, hem 4. Bölüm hem de 5. Bölüm'de yer almıştır) bu sayıdan

4.2. Anlatma Fiilleri (Tell)

Risâletü'n-Nushiyye'de 2 farklı anlatma fiilinin 3 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 4'te bu fiillerin hangileri olduğu ve bölümlere göre dağılımları gösterilmektedir. Giriş Bölümü, 4. Bölüm ve 5. Bölüm'de anlatma fiili sınıfına girecek bir fiile rastlanmamıştır.

- (2) *gel imdi dinle sözi şerh ideyin*
birin birin anı saña diyeyin (14)

Eserde *anlat-* biçimindeki fiil yer almamaktadır. Ancak (2)'de görüldüğü gibi *di-* ve *göster-* fiilleri “anlatmak” anlamıyla kullanıldığında bu fiiller *anlatma fiilleri* içerisine dâhil edilmiştir.

Tablo 4. Risâletü'n-Nushiyye'de bölümlere göre anlatma fiilleri

Bölüm	İletişim Fiili ve Beyit No	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
Giriş Bölümü		-	-
1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük ve Ruh (Gönül Zenginliği)	<i>di</i> - ² (14)	1	1
2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük	<i>göster</i> - ¹ (83)	1	1
3. Bölüm - Öfke ve Sabır	<i>di</i> - ² (269)	1	1
4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik		-	-
5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk		-	-
Toplam		2	3

4.3. Konuşma Tarzı Fiilleri (Verbs of Manner of Speaking)

Risâletü'n-Nushiyye'de 5 farklı *konuşma tarzı fiilinin* 7 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 5'te bu fiillerin hangileri olduğu ve bölümlere göre dağılımları gösterilmektedir. Giriş Bölümü, 2. Bölüm ve 5. Bölüm'de *konuşma tarzı fiilleri* sınıfına girecek bir fiile rastlanmamıştır.

- (3) *ider feryād yire ço vereyin*
ki boynumdan vebāli indüreyin (352)

Eserde en fazla *konuşma tarzı fiili* 4. Bölüm'de (Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik) görülmektedir. Bu bölümün konusunun, konuşma tarzı fiillerin kullanımına daha fazla yer imkân tanıdığı söylenebilir.

Tablo 5. Risâletü'n-Nushiyye'de bölümlere göre konuşma tarzı fiilleri

Bölüm	İletişim Fiili ve Beyit No	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
Giriş Bölümü		-	-
1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük ve Ruh (Gönül Zenginliği))	<i>dili dutul-</i> (39)	1	1
2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük		-	-
3. Bölüm - Öfke ve Sabır	<i>cevâb vir-</i> (205), <i>dirâka kır-</i> (201)	2	2
4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik	<i>ağzı din-</i> (376), <i>feryâd iT-</i> (352, 359, 391)	2	4
5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk		-	-
Toplam		5	7

4.4. İletişim Aracı Fiilleri (*Verbs of Instrument of Communication*)

Risâletü'n-Nushiyye'de *iletışim aracı fiilleri* sınıfına girebilecek bir fiile rastlanmamıştır. Levin'in (1993, s. 206) örnek olarak verdiği *telgraf çek-* (cable), *e-posta at-* (e-mail), *faks çek-* (fax), *telefon et-* (phone), *radıyodan yayınla-* (radio), *naklen yayın yap-* (relay), *sinıyal ver-* (signal), *televizyondan yayınla-* (teletcast), *telgrafla gönder-* (telegraph), *telefon aç-* (telephone), *tel çek-* (wire), *telsizle haberleş-* (wireless) vd. teknolojiyle ilgili iletişim aracı fiilleri göz önüne alındığında 1307 yılında kaleme alınan bir eserde bunların yer almaması normaldir. Ancak dönemin iletişim teknolojisine uygun az sayıda iletişim aracı fiilinin (*mektup yaz-*, *ulak gönder-* vb.) eserde yer alması beklenebilir ki Yunus Emre'nin eserinde bunlara da yer vermediği görülmüştür.

4.5. Konuşma Fiilleri (*Talk Verbs*)

Risâletü'n-Nushiyye'de *konuşma fiilleri* sınıfına girebilecek bir fiile rastlanmamıştır. Levin'in (1993, s. 207) örnek olarak verdiği *konuş-* (*speak, talk*) biçiminde bir fiil eserde hiç yer almadığı gibi bu anlama yakın olarak değerlendirilebilecek *di-*, *eyit-*, *söyle-* vb. fiiller anlamsal olarak daha yakın olarak değerlendirildikleri diğer sınıflar içerisinde ele alınmıştır.

4.6. Gevezelik Fiilleri (*Chitchat Verbs*)

Risâletü'n-Nushiyye'de 5 farklı *gevezelik fiilinin* 5 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 6'da bu fiillerin hangileri olduğu ve bölümlere göre dağılımları gösterilmektedir. Giriş Bölümü, 1. Bölüm, 2. Bölüm, 3. Bölüm ve 4. Bölüm'de *gevezelik fiilleri* sınıfına girecek bir fiile rastlanmamıştır.

(4) *kişinüñ hayzıdur ağzında gaybet*

ki gaybet söyleyen bulmaya rahmet (449)

Eserde tespit edilen *gevezelik fiillerinin* tamamı 5. Bölüm'de (Dedikodu-İftira ve Doğruluk) görülmektedir. Bu bölümün konusunun *dedikodu* olmasının, böyle bir sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Açıkça görülmektedir ki eserin konusu ile eserde kullanılan iletişim fiili arasında doğrudan bir ilişki vardır.

Tablo 6. Risâletü'n-Nushiyye'de bölümlere göre gevezelik fiilleri

Bölüm	İletişim Fiili ve Beyit No	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
Giriş Bölümü			
1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük ve Ruh (Gönül Zenginliği)			
2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük			
3. Bölüm - Öfke ve Sabır			
4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik			
5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk	<i>an</i> - ² (528), <i>ğaybet söyle</i> - (449), <i>ğaybete uy</i> - (531), <i>ğybet evin yık</i> - (537), <i>söyle</i> - ³ (515)	5	5
Toplam		5	5

4.7. Söyleme Fiilleri (Say Verbs)

Risâletü'n-Nushiyye'de 16 farklı *söyleme fiilinin* 87 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 7'de bu fiillerin hangileri olduğu ve bölümlere göre dağılımları gösterilmektedir.

- (5) *ne söz söylerise havsılası dar*
ne dinse tarlığında bıj dağı var (334)

Eserde tespit edilen *söyleme fiillerinin* sözcükbirim olarak sayılarının nispeten az ancak kullanım sayılarının buna oranla çok daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Sözcükbirim olarak en fazla *söyleme fiili* (8 farklı fiil) 4. Bölüm'de (Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik) görülmekteyken en fazla kullanım 29 kez ile 5. Bölüm'de (Dedikodu-İftira ve Doğruluk) görülmektedir. Bu bölümlerin konularının, bölümlerde kullanılan iletişim fiillerinin fazla olmasıyla yakından bir ilişkisi vardır.

Tablo 7. Risâletü'n-Nushiyye'de bölümlere göre söyleme fiilleri

Bölüm	İletişim Fiili ve Beyit No	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
Giriş Bölümü	<i>di</i> ⁻¹ (2, 3, 8)	1	3
1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük ve Ruh (Gönül Zenginliği))	<i>de</i> - (41, 41), <i>di</i> ⁻¹ (50, 55), <i>eyüt</i> - (42), <i>gel</i> ⁻² (14), <i>söyle</i> ⁻² (81)	5	7
2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük	<i>beşâret eyle</i> - (173) <i>de</i> - (86, 149) <i>di</i> ⁻¹ (83, 87, 91, 139), <i>gel</i> ⁻² (98, 176), <i>gönül bâzârın it</i> - (122), <i>selâm ver</i> - (147)	6	11
3. Bölüm - Öfke ve Sabır	<i>de</i> - (279, 189, 203), <i>di</i> ⁻¹ (255, 282, 285, 241, 212, 241), <i>gel</i> ⁻² (181, 233), <i>iT</i> ⁻² (181), <i>Özür göster</i> - (203), <i>söyle</i> ⁻² (258), <i>söylen</i> - (259)	7	15
4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik	<i>de</i> - (344, 429), <i>den</i> - (396), <i>di</i> ⁻¹ (323, 422, 324, 344, 388, 369, 350, 303, 310, 392, 373), <i>din</i> - (334), <i>ey(i)T</i> ⁻² (435, 354, 394), <i>gel</i> ⁻² (417), <i>söyle</i> ⁻² (376, 334), <i>şart eyle</i> - (360)	8	22
5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk	<i>de</i> - (548, 508), <i>di</i> ⁻¹ (495, 534, 475, 497, 558, 559, 485, 546, 507, 482, 463, 469, 474, 520, 485, 553, 533), <i>ey(i)T</i> ⁻² (439), <i>gel</i> ⁻² (439, 461, 462), <i>göster</i> ⁻³ (455, 481), <i>söyle</i> ⁻² (517, 518, 517), <i>söylen</i> - (516)	7	29
Toplam		16	87

4.8. Sızlanma Fiilleri (*Complain Verbs*)

Risâletü'n-Nushiyye'de 3 farklı *sızlanma fiilinin* 4 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 8'de bu fiillerin neler olduğu ve bölümlere göre dağılımları gösterilmektedir. Giriş Bölümü, 1. Bölüm, 2. Bölüm ve 4. Bölüm'de *sızlanma fiilleri* sınıfına girecek bir fiile rastlanmamıştır.

- (6) *özünü izlemez ayrığı sınar*
ki toğru kim varısa anı kınar (208)

Yunus Emre'nin eserinde sızlanma anlamı içeren fiillere çok fazla yer vermediği göze çarpmaktadır. Özellikle (6)'da görüldüğü gibi *kına-* fiilinin eserde yer bulduğu görülür.

Tablo 8. Risâletü'n-Nushiyye'de bölümlere göre sızlanma fiilleri

Bölüm	İletişim Fiili ve Beyit No	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
Giriş Bölümü			
1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük ve Ruh (Gönül Zenginliği))			
2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük			
3. Bölüm - Öfke ve Sabır	<i>kına-</i> (208), <i>karşu tur-</i> (206)	2	2
4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik			
5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk	<i>kına-</i> (521), <i>kınan-</i> (513)	2	2
Toplam		3	4

4.9. Memnuniyet Fiilleri

Levin'in (1993, s. 195) "birinin bir şeye tepki olarak sahip olabileceği bir yargı veya görüşle ilgili fiiller" olarak nitelendirdiği ve *yargı fiilleri* (judgement verbs) başlığında verdiği fiillerin bazılarının iletişim fiili özelliği taşıdığı düşünüldüğünden Levin'in iletişim fiilleri başlığı altında yer vermediği bu alt sınıf tarafımızca oluşturulmuştur. Türkçedeki *öv-*, *teşekkür et-*, *şükür et-*, *hamd et-*, *alkışla-*, *methet-* vb. fiiller iletişim anlam alanında kullanıldıklarında bu sınıfa girerler. Risâletü'n-Nushiyye'de 5 farklı *memnuniyet fiilinin* 8 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 9'da bu fiillerin hangileri olduğu ve bölümlere göre dağılımları gösterilmektedir.

- (7) *şükür kıldı hâka ol devlet issi*
irürdi devlete Óaqlı bilüsi (174)

Memnuniyet fiillerinin, sızlanma fiillerinin görülmediği bölümlerde kullanılması; sızlanma fiillerinin görüldüğü 3. Bölüm'de (Öfke ve Sabır) görülmemesi, 5. Bölüm'de (Dedikodu-İftira ve Doğruluk) ise bir kez görülmüş olması dikkat çekicidir. Memnuniyet fiillerinin (7)'deki örnekte görüldüğü gibi daha çok yaratıcı ile olan iletişimde kullanılması yine eserin ve bölümlerin konusuyla yakından ilgilidir.

Tablo 9. Risâletü'n-Nushiyye'de bölümlere göre memnuniyet fiilleri

Bölüm	İletişim Fiili ve Beyit No	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
Giriş Bölümü	<i>hamd it-</i> (8)	1	1
1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük ve Ruh (Gönül Zenginliği))	<i>şükür eyle-</i> (40)	1	1
2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük	<i>ög-</i> (165, 165), <i>şükür kııl-</i> (174)	2	3
3. Bölüm - Öfke ve Sabır			
4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik	<i>alkış iT-</i> (315), <i>ög-</i> (315)	2	2
5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk	<i>ög-</i> (472)	1	1
Toplam		5	8

4.10. Tavsiye Fiilleri (Advise Verbs)

Bir öğüt kitabı niteliğinde olan Risâletü'n-Nushiyye'de *tavsiye fiillerinin* yer alması da kaçınılmazdır. Eserde 10 farklı tavsiye fiilinin 16 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 10'da bu fiillerin hangileri olduğu ve bölümlere göre dağılımları gösterilmektedir.

- (8) a. *çü gine geldi Óaql öğütler anı*
bize gelenleriñ kırtuldu cânı (54)

Eserde tespit edilen *tavsiye fiillerinin* 3. Bölüm (Öfke ve Sabır), 4. Bölüm (Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik) ve 5. Bölüm'de (Dedikodu-İftira ve Doğruluk) daha fazla kullanılarak bir kümelenme oluşturdukları dikkat çekmektedir. Sözcükbirim olarak en fazla *tavsiye fiili* (5 farklı fiil) ve en fazla kullanım (5 kez) 3. Bölüm'de (Öfke ve Sabır) görülmektedir. Bu bölümdeki kümelenme, bölüm konusu ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 10. Risâletü'n-Nushiyye'de bölümlere göre tavsiye fiilleri

Bölüm	İletişim Fiili ve Beyit No	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
Giriş Bölümü	<i>fermân ol-</i> (6), <i>söyle-</i> ¹ (1)	2	2
1. Bölüm - Nefis (Açgözlülük ve Ruh (Gönül Zenginliği))	<i>öğüt-</i> (54)	1	1
2. Bölüm - Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük	<i>danış-</i> (175)	1	1
3. Bölüm - Öfke ve Sabır	<i>buyur-</i> ² (258), <i>ey(i)T-</i> ¹ (261) <i>şma-</i> (208), <i>söyle-</i> ¹ (254), <i>tanişık iT-</i> (233)	5	5
4. Bölüm - Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik	<i>buyur-</i> ² (405, 410), <i>sekit-</i> (436)	2	3
5. Bölüm - Dedikodu-İftira ve Doğruluk	<i>buyur-</i> ² (508, 535, 458), <i>doğu-</i> (482)	2	4
Toplam		10	16

Sonuç ve Öneriler

Yunus Emre'nin yazdığı Risâletü'n-Nushiyye adlı eserde kullanılan iletişim fiilleri ile ilgili yapılan inceleme sonucunda eserde iletişim fiil türlerinden en fazla *söyleme fiillerinin*, daha sonra sırasıyla *mesaj aktarma fiilleri*, *tavsiye fiilleri*, *memnuniyet fiilleri*, *konuşma tarzı fiilleri*, *gevezelik fiilleri*, *sızlanma fiilleri* ve *anlatma fiillerinin* kullanıldığı; *iletişim aracı fiilleri* ile *konuşma fiillerinin* eserde yer almadığı tespit edilmiştir. Çalışmada, Levin'in (1993) iletişim fiillerini ayırdığı dokuz alt türe çalışmada *memnuniyet fiilleri* de eklenmiştir. Risâletü'n-Nushiyye'de kullanılan iletişim fiillerinin türlerine göre dağılımı Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Risâletü'n-Nushiyye'de kullanılan iletişim fiillerinin türlerine göre dağılımı

İletişim Fiilinin Türü	İletişim Fiili Sayısı	Toplam Kullanım Sayısı
1. Mesaj Aktarma Fiilleri	15	25
2. Anlatma Fiilleri	2	3
3. Konuşma Tarzı Fiilleri	5	7
4. İletişim Aracı Fiilleri	-	-
5. Konuşma Fiilleri	-	-
6. Gevezelik Fiilleri	5	5
7. Söyleme Fiilleri	16	87
8. Sızlanma Fiilleri	3	4
9. Memnuniyet Fiilleri	5	8
10. Tavsiye Fiilleri	10	16
Toplam	58 ⁶	155

⁶ Sütunda yer alan sayıların toplamı 61 yaparsa da bu sayı fiillerdeki çok anlamlılıktan dolayı ortaya çıkmıştır. Çok anlamlılık göz ardı edildiğinde toplam sözcükbirim sayısı 58 olarak hesaplanmıştır.

Eserde en çok kullanılan iletişim fiili *di-* fiilidir (47 kez). Bunu sırasıyla 11 kez kullanılan *de-* fiili ve 10 kez kullanılan *söyle-* fiili izlemektedir.

Eserin bölümlerine göre bakıldığında bölümlerde işlenen konunun kullanılan iletişim fiillerinde etkili olduğu görülmüştür. Konuya göre kullanılan iletişim fiillerinin türüne bağlı olarak yer yer değişkenlik göstermekte olduğu belirlenmiştir. *Gevezelik fiilleri* yalnızca 5. Bölüm’de (Dedikodu-İftira ve Doğruluk) kullanılmıştır. 4. Bölüm’de (Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik) diğer bölümlerde nispeten yoğun olarak kullanılan *mesaj aktarma fiilleri* çok daha az kullanılmaktayken diğer bölümlerde nispeten daha az kullanılan veya hiç kullanılmayan *konuşma tarzı fiilleri* ve *söyleme fiilleri* daha fazla kullanılmıştır. Eserdeki iletişim fiili türlerinin eserin bölümlerine göre dağılımları Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Risâletü’n-Nushiyye’de kullanılan iletişim fiil türlerinin konulara göre dağılımı

İletişim Fiilinin Türü	Giriş Bölümü	1. Bölüm- Nefis (Açgözlülük ve Ruh (Gönül Zenginliği)	2. Bölüm- Kendini Beğenme ve Alçak Gönüllülük	3. Bölüm- Öfke ve Sabır	4. Bölüm- Kıskançlık-Cimrilik ve Cömertlik	5. Bölüm- Dedikodu-İftira ve Doğruluk
Mesaj Aktarma Fiilleri	3 (5) ⁷	4 (4)	4 (4)	4 (5)	1 (1)	5 (6)
Anlatma Fiilleri	-	1 (1)	1 (1)	1 (1)	-	-
Konuşma Tarzı Fiilleri	-	1 (1)	-	2 (2)	2 (4)	-
İletişim Aracı Fiilleri	-	-	-	-	-	-
Konuşma Fiilleri	-	-	-	-	-	-
Gevezelik Fiilleri	-	-	-	-	-	5 (5)
Söyleme Fiilleri	1 (3)	5 (7)	6 (11)	7 (15)	8 (22)	7 (29)
Sızlanma Fiilleri	-	-	-	2 (2)	-	2 (2)
Memnuniyet Fiilleri	1 (1)	1 (1)	2 (3)	-	2 (2)	1 (1)
Tavsiye Fiilleri	2 (2)	1 (1)	1 (1)	5 (5)	2 (3)	2 (4)

Daha hacimli bir çalışmada Risâletü’n-Nushiyye’de yer alan bütün fiiller sınıflandırılarak eser içerisinde yer alan iletişim fiillerinin diğer fiil sınıflarına oranı da tespit edilebilir. Ayrıca farklı metin türlerinden seçilecek metinlerdeki iletişim fiillerinin diğer fiil sınıflarına göre kullanım oranlarının edebi eserlerde, özellikle de nasihatnamelerdeki kullanım oranlarıyla bir karşılaştırması yapılabilir. Böylelikle bu çalışmada eserin bölümlerine göre farklılıklar gösterdiği ortaya konan iletişim fiillerinin metin türlerine göre kullanımında da bir fark bulunup bulunmadığı tespit edilebilecektir.

Kaynakça

- Ärnazarov, S. N. (1982). *Türkmen dilinde sözleşiş işlikleri*. Aşgabat: Türkmenistan SSR İlimlar Akademiyası.
- Ärnazarov, S. N. (2004). Türkmen ve Türkiye Türkçesinin ortak fiillerinin anlam bakımından genel bir mukayesesi. V. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I* içinde, (ss. 193-220). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baker, C. F., ve Ruppenhofer, J. (2002). FrameNet's frames vs. Levin's verb classes. J. Larson ve M. Paster (Ed.) *Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* içinde, (C. 28, No. 1, ss. 27-38) Berkeley: University of California.

⁷ Yay araç dışındaki sayı metinde geçen her bir farklı iletişim fiilini, yay araç içindeki sayı ise bunların metinde toplamda kaç kez kullanıldığını gösterir. Bu örnekteki sayılar, 3 farklı iletişim fiilinin metinde 5 kez geçtiğini ifade eder.

- Barutçu Özönder, S. (2011). Türk dilinde fiil ve fiil çekimi. *Türk Gramerinin Sorunları* içinde (ss. 168-176). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Biber, D.; Conrad, S. ve Leech, G. (2002). *Longman student grammar of spoken and written English*. Harlow: Longman.
- Biber, D.; Johansson, S.; Leech, G.; Conrad, S. ve Finegan, E. (1999). *Longman grammar of spoken and written English*. Londra: Longman.
- Boas, H. C. (2010). The syntax-lexicon continuum in Construction Grammar: A case study of English communication verbs. *Belgian Journal of Linguistics*, 24, s. 54-82. <https://doi.org/10.1075/bjl.24.03boa>
- Boz, E. (Hazırlayan) (2012). *Yunus Emre Risâletü'n-Nushiyye, Öğüt Kitabı*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bozdağ, F. ve Badem, N. (2017). A comparison of communication verbs used by Turkish EFL learners and English native speakers: a corpus based study. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16 (3), s. 879-891. DOI: 10.21547/jss.315063
- Dang, H. T., Kipper, K., Palmer, M., ve Rosenzweig, J. (1998). Investigating regular sense extensions based on intersective Levin classes. *36th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and 17th International Conference on Computational Linguistics*, Volume 1, Montreal, Kanada, s. 293-299.
- Dixon, R. (1991). *A new approach to English grammar, on semantic principles*. Oxford: Clarendon Press.
- Doğan, N. (2017). Türkçe fiillerin anlam bilimsel sınıfları. *I. Uluslararası Dil ve Edebiyatta Modernleşme ve Gelenek Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, s. 223-252, Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, N. (2018). Söz dizimsel açıdan Türkçe fiil sınıfları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* Sayı: 7/4 s. 2204-2225.
- Dux, R. (2020). *Frame-constructive verb classes: change and theft verbs in English and German*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Erdem, M. (2007). Oğuz grubu Türk lehçelerinde iletişim fiilleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4(2), s. 94-103.
- Erdem, M. (2016). Türkçede fiiller ve sınıflandırma sorunları. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/20, s. 185-200.
- Goldberg, A. E. (1995). *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Şikago ve Londra: University of Chicago Press.
- Gruber, J. S. (1965). *Studies in lexical relations*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Massachusetts Institute of Technology, Amsterdam: Nonh-Holland.
- Hacıeminoğlu, N. (2016). *Türk dilinde yapı bakımından fiiller: en eski Türkçe metinlerden zamanımıza kadar -yazı dilinde-*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Jackendoff, R. S. (1990). *Semantic structures*, Londra: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Kipper, K., Korhonen, A., Ryant, N., ve Palmer, M. (2007). A large-scale classification of English verbs. *Language Resources and Evaluation*, 42(1), s. 21-40.

- Korhonen, A., ve Briscoe, T. (2004). Extended lexical-semantic classification of English verbs. *Proceedings of the Computational Lexical Semantics Workshop at HLT-NAACL 2004*, Boston, MA, s. 38-45.
- Levin, B. (1993). *English verb classes and alternations: a preliminary investigation*. Chicago and London: University of Chicago press.
- Özavşar, R. (2015). Marzubannâme Tercümesi'nde eyit-, di-, söyle- ve buyur- fiilleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 19, s. 128-139.
- Partridge, M. (2011). A comparison of lexical specificity in the communication verbs of L1 English and TE student writing. *1. Southern African Linguistics and Applied Language Studies*, 29(2), s. 135-147.
- Pinker, S. (1989). *Learnability and cognition: The acquisition of argument structure*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Soydan, S. ve Saz, M. (2019). Lisânü't Tayr'da iletişim fiilleri. *Turkish Studies - Language and Literature*, 14(2), s. 855-878. doi: 10.29228/TurkishStudies.22503
- Şirin, H. (2020). *Eski Türk yazıtları söz varlığı incelemesi* (2. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tamm, A. (2012). *Scalar verb classes: scalarity, thematic roles, and arguments in the Estonian aspectual lexicon*. Firenze: Firenze University Press.
- Tatçı, M. (2008). *Risâletü'n-Nushiyye, Tenkitli Metin*. İstanbul: H Yayınları.
- Urban, M. ve Ruppenhofer, J. (2001). Shouting and screaming: Manner and noise verbs in communication. *Literary and Linguistic Computing*, 16, s. 77-97. <https://doi.org/10.1093/lc/16.1.77>
- Viberg, Å. (2016). Asking and answering: A contrastive study of English and Swedish basic communication verbs. *Linguistics Beyond and Within (LingBaW)*, 2(2), s. 180-212.
- Viberg, Å. (2017a). Saying, talking and telling - basic verbal communication verbs in Swedish and English. Egan, T., ve Dirdal, H. (Ed.) *Cross-linguistic correspondences: From lexis to genre* içinde, (ss. 37-74), Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Viberg, Å. (2017b). Finding a model for contrastive lexical semantics: A look at verbal communication verbs. *Linguistics Beyond and Within (LingBaW)*, 3(3), s. 195-215.
- Yıldız, H. (2017). Türk dilinde fiillerin semantik sınıflandırılması problemi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), s. 337-362.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.